

hiányosságok pótlása mellett — *Feketének* két mozzanatot feltétlenül be kell kapcsolnia a továbbiakban vizsgálódásai körébe: foglalkoznia kell, most már a színész Petőfi felől, az ún. szerepjátszás problémájával (*Oltványi Ambrus, Fenyő István, Rigó László*), és a színész-Petőfi a korabeli magyar színészet színvonalához kell mérnie. (*Lukácsy Sándor*.)

Kovács Magda „A Pesti Hírlap cenzúrázott évfolyamai” című dolgozatát, mely részlet a szerzőnek a reformkori cenzúra történetét feldolgozó, készülő munkájából, 1965. október 14-én vitatta meg az Osztály.

Valamennyi hozzászóló megemlékezett a fiatal szerző témaválasztásának helyességéről. A reformkorkutatás igen fontos és eddig eléggé elhanyagolt területének, a cenzúratörténetnek feltárása önmagában is dicséretes vállalkozás, s az első részlettanulmány meg is felelt a várokozásnak. A dolgozat jó, hasznos, szorgalmas, rendszeres munka, a törlések törvényszerűségeinek kutatása máris figyelemre méltó eredményeket hozott. Szóvá tették viszont azt, hogy a dolgozat kissé leegyszerűsített, statikus képet ad az 1840-es évek cenzúrájáról, holott a törlések mennyiségében és jellegében szinte évenként — az adott politikai, személyi változásoktól függően — hullámzás figyelhető meg. (*Oltványi Ambrus, Kosáry Domokos, Szabad György*.) A cenzúra értelmetlenebb, következetlenebb, s Kossuthal szemben is tehetetlenebb volt, mint ahogy a dolgozathoz kitűnik. Hiszen Kossuth az elképzeléseit végül is mindig keresztül vitte a lapban; Kossuth és a cenzúra harcában, köszönhető ez írói, szerkesztői ügyességének, Kossuth maradt a győztes. (*Fenyő István, Kosáry Domokos, Spira György*.)

A hozzászólások részletesen foglalkoztak a tanulmány bizonyos hiányosságaival, s ezzel, valamint számtalan hasznos tanáccsal, egyben ki is jelölték azt az utat, amelyen a szerzőnek haladnia kell a további kutatásai során. A témát jobban be kell majd állítania az egész korszak cenzúratörténetébe, majd ezen túl a reformkori politika- és társadalomtörténetbe. Tehát: tisztáznia kell az 1830-as és az 1844 utáni évek cenzúravizonyait is, kitekintéssel az európai s főleg az osztrák cenzúra helyzetére; fokozottabban figyelembe kell vennie a hazai korviszonyoknak a cenzúrára gyakorolt hatását, a kormányváltozásokat, a kormánytaktikát, egyes hírlapi vitákat (pl. a Kossuth—Széchenyi vitát); a vizsgálatokat erőteljesen ki kell terjesztenie az irodalmi szövegek cenzúrázásának kérdéseire. E kutatásokhoz nagy forrásanyagot kell majd megmozgatnia a szerzőnek: pl. a Kossuth-levelezést, egykorú hírlapi anyagot, emlékeztetéseket, a levéltárban hozzáférhető cenzori utasításokat, a cenzorok munkáját irányító szabályokat; s jobban lehet és kell hasznosítania az eddigi szakirodalom eredményeit is. (*Oltványi Ambrus, Kosáry Domokos, Barta István, Szabad György, Sashegyi Oszkár, Spira György, Fekete Sándor*.)

Az Osztály eddigi vitái általában jól sikerültek. A szakemberek növekvő érdeklődésére vall, hogy — az Intézeti munkatársakon kívül — egyre több Intézeten kívüli irodalomtörténész, a korszakkal foglalkozó történész, más rokon tudományok képviselője és vidéki Petőfi-kutató vesz részt az értekezleteken, melyeket az élénk, őszinte vitaszellem jellemez. A vitaulések folytatódhatnak, s az ItK ezután évenként egyszer beszámolót közöl majd egy-egy vitaciklusról.

Rigó László

Heltai Gáspár emlékkiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeumban

Régi magyar prózairodalmunk gyöngyszemének, a „Száz fabulá”-nak 400. születésnapja alkalmából, 1966. április 30-án „Magyar meseíró a XVI. században” címmel, Jenei Ferenc tudományos főmunkatárs rendezésében, Heltai Gáspár emlékkiállítást láthattunk a Petőfi Irodalmi Múzeum dísztermében. Mindenekelőtt a tárlat gazdag és kitűnően rendezett anyaga köti le figyelmünket. Középpontban a „Száz fabula” és Heltai irodalmi tevékenységének bemutatása áll, de ezzel szerves összefüggésben áttekintést kapunk Heltainak a maga korában páratlan arányú, sem várostól, sem földesúrtól nem függő, teljesen polgári jellegű nyomdász-vállalkozó, könyvkiadó munkásságáról is és így e kiállítás XVI. századi szellemi életünk körképévé tájult.

Az érdeklődés nem is maradt el. A megnyitón szép számmal jelentek meg a régi magyar irodalom kutatói, egyetemi oktatói, könyvtárosok, egyetemi hallgatók, középiskolások, érdeklődők. A kiállítást *Klanczay Tibor*, a MTA levelező tagja nyitotta meg. Röviden vázolta Heltai Gáspár jelentőségét a magyar irodalmi nyelv kialakulása szempontjából. Felhívta a figyelmet arra, hogy mai irodalmunk értékei sohasem jöhettek volna létre, ha a korábbi századokban a Heltai Gáspárok, Bornemisza Péterek stb. munkássága során anyanyelvünk szert nem tett volna arra a hajlékonyságra, kifejező és hangulatteremtő erőre, ami nélkül egyetlen magasszintű irodalom sem létezhet.

Az első tárlókban a Hoffgreff-Heltai nyomda korai termékei: a *Ritus explorandae veritatis*, Tinódi Cronica-ja, a Hoffgreff-énekeskönyv, Batizi Katekizmusa kaptak helyet.

Izléses feliratok tájékoztatnak Erdély és Kolozsvár XVI. századi helyzetéről, Fráter György szerepéről, Honteros János, a szászok reformátora, a korábbi alapítású brassói nyomda vezetőjének működéséről és Báthori cenzúra-rendeletének Heltai könyvkiadására tett hatásáról. Kiemelkedő helyet érdemelt a „Részegségnek és tobzódásnak veszedelmes voltáról való Dialógus”, a Bonfini nyomán készült „Magyar Krónika”, a „Háló”, a bibliafordítás, valamint Heltainak a történeti énekek kiadása terén elért eredményei: Temesvári István és János, Tinódi Sebestyén, Göröcsöni Ambrus, Gosárvári Mátyás, Nagybáncai Mátyás stb. munkáinak publikálása és nem utolsósorban a „Cancionale”.

A kandalló előtti részen találjuk a Száz fabulával kapcsolatos anyagot: első kiadását (1566), a németújvári editiót (1596), a „Száz fabula” Jenei által felfedezett korrektúra-íveit, Pesti Gábor Aesopusát és számos egykorú, vagy közel egykorú Aesopus-kiadvány eredetijét vagy egy-két lapjának fotómásolatát. A terem legvédetebb helyén, a kandalló és az ajtó közötti részen finom érzékkel berendezett XVI. századi szobasarkokban gyönyörködhetünk: asztal ónkannával, gyertyatartóval és egykorú bőrkötéses könyvvel, szék, bútorláda, és egy erdélyi faliszőnyeg teszi teljessé az enteriört.

A bemutatott metszetek: XVI. századi betűöntő, könyvkötő műhely, papírkészítő üzem és könyvnyomda (Jobst Aman munkái), valamint Dürernek a lovagot, a szolgálatában álló ördögöt és az oly gyorsan tovatűnő időt számláló halált ábrázoló metszete hatásosan egészíti ki az összképet.

Tekintettel arra, hogy az itt megemlített nyomtatványok nagy könyvtárainak féltett kincsei közé tartoznak és a kiállítás több hónapos időtartamára nem nélkülözhetőek, a látlat sikeréhez nem csekély mértékben járultak hozzá a nagy gonddal, szeretettel és hozzáértéssel készült fotómásolatok és nagyítások. Örömmel értesültünk arról, hogy a Zrínyi-kiállítás után Heltai is el fog jutni néhány vidéki városba (Győr, Tata) és az az áldozatos munka, melyért a Petőfi Irodalmi Múzeumnak és Jenei Ferencnek itt sem mulaszthatunk el köszönetet mondani, egyre szélesebb körben fogja kifejteni hatását.

Tarnóc Márton

Intézeti hírek

(1966. november 1 – december 31.)

T. Erdélyi Ilona, Intézetünk munkatársa 1966. október 3-tól november 1-ig Olaszországban volt tanulmányúton. A reformkori magyar–olasz kapcsolatok, ezen belül a Giovine Italia és az Ifjú Magyarország kapcsolatainak témaköréből végzett kutatásokat a római Biblioteca Nazionale és az Istituto del Risorgimento könyv- és levéltáraiban.

*

A Kosztolányi Dezső halálának 30. évfordulója alkalmából, 1966. november 3-án rendezett koszorúzási ünnepségen Kiss Ferenc, Intézetünk munkatársa mondott megemlékezést.

*

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1966. november 3-tól 5-ig, Szegeden vándorgyűlést rendezett Tömörkény István születésének 100. évfordulója alkalmából. November 5-én Diószegi András, Intézetünk munkatársa, a Kritika felelős szerkesztője tartott előadást a szecesszióról.

*

Richard Pražák, a J. E. Purkyně-egyetem (Brno) kelet-európai tanszékének docense 1966. november 14–23. között, Intézetünk

vendégeként, Budapesten tartózkodott. A felvilágosodás korának cseh – magyar kapcsolattörténeti kutatásai céljából – Pražák eddig is jelentős eredményeket ért el ezen a területen – személyes megállapodást kötött Sziklay Lászlóval, Intézetünk munkatársával. Munkásságáról Összehasonlító Osztályunk november 18-i ülésén tartott színvonalas előadást, melyet vita követett.

*

A berlini Német Tudományos Akadémia Szláv Intézete az összehasonlító irodalomtörténetírás és az irodalomtörténeti szlavisztika problémáiról 1966. december 6–8. között nemzetközi konferenciát rendezett, amelyen a német kutatókon kívül részt vettek a Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia és Magyarország képviselői is. Magyar részről Intézetünk három tagja tartott előadást. Vajda György Mihály a magyar komparatiztika helyzetéről, feladatairól és módszertani kérdéseiről, Illés László a szocialista irodalmak fejlődésének nemzetközi kapcsolatairól beszélt, Sziklay László pedig a kelet-európai szintézist előkészítő tanulmánykötetek tervezetét ismertette. A konferencia az 1965. májusában lezajlott budapesti